

SECTION: FINANCE AND BANKING

DOI 10.70286/ISU-18.02.2026.009

МЕХАНІЗМИ АДМІНІСТРУВАННЯ НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ У ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ ЄС ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Огренич Юлія Олександрівна

доктор економічних наук, професор

ORCID ID: 0000-0002-0294-1889

Кафедра фінансів, банківської справи,
страхування та фондового ринку

Василенко Діана Олександрівна

здобувачка вищої освіти магістерського рівня

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Саме податки є основним джерелом наповнення дохідної складової бюджету будь-якої країни ЄС, що сприяє економічному розвитку, виконанню функцій держави, а також зміцненню економічної та соціальної безпеки в епоху цифрової економіки. Відповідно важливим питанням є ефективність, прозорість податкової системи, робота податкових органів, що впливає на стабільність податкових надходжень, попередження випадків ухилення від сплати податків через здійснення податкового контролю. Поряд з цим, у кожній країні ЄС виділяють прямі та непрямі податки, кожен з яких займає відповідну частку у формуванні податкових надходжень.

Слід відзначити, що сплата податків має на меті забезпечення фінансових потреб країни, наповнення бюджету та підтримку розвитку економіки, що сприятиме зміцненню економічної та соціальної безпеки. Кожна країна має власну податкову систему, що відображає її особливості. Податкова система ЄС орієнтована на ефективність, прозорість і справедливість оподаткування. Крім того, в країнах ЄС податкова система спрямована на створення необхідних умов оподаткування для залучення інвестицій шляхом використання низьких податкових ставок.

Саме непрямі податки є основним джерелом надходження до бюджету ЄС та серед них слід відзначити податок на додану вартість (ПДВ), акциз (рис. 1).

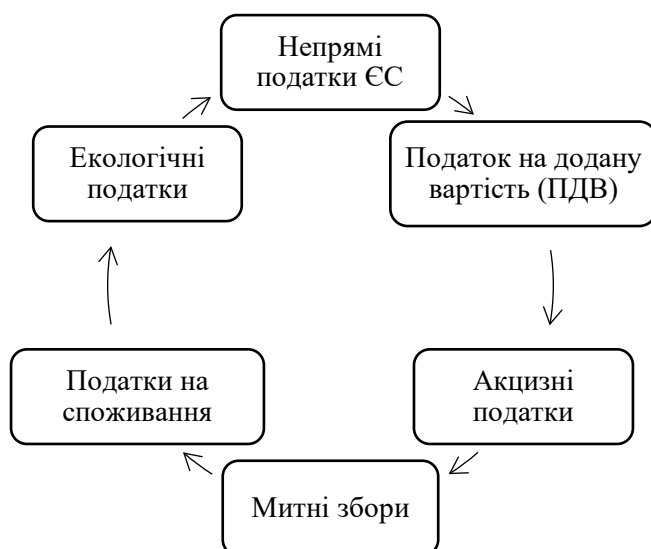


Рис. 1. Непрямі податки Європейського Союзу

Джерело: [1]

ПДВ сприяє стимулюванню національного виробництва та стандартна ставка ПДВ в країнах ЄС не повинна бути нижчою за 15% (табл. 1). Поряд з цим, у багатьох країнах діють пільгові ставки, які не можуть бути нижчими за 5% та застосовуються до продовольчих товарів, сільськогосподарської продукції, медикаментів [2]. Проте на певні товари, такі як хутряні вироби або автомобілі, можуть встановлюватися підвищені ставки податку.

Таблиця 1. Встановлені ставки ПДВ у країнах ЄС на 2025 р.

Країни ЄС	Ставка ПДВ
Угорщина	27%
Данія	25%
Греція	24%
Польща	23%
Чехія	21%
Німеччина	19%
Франція	20%

Джерело: [3]

Особливістю сплати ПДВ у країнах ЄС є наявність міждержавних угод, які регулюють питання оподаткування при імпорті та експорті товарів, що дозволяє не стягувати цей податок, спрощує взаємодію між країнами-членами ЄС [4].

Також важливу роль у системі непрямих податків відіграє акцизний податок, за яким для кожної країни визначені групи підакцизних товарів [1]. У табл. 2 наведено перелік підакцизних товарів.

Таблиця 2. Характеристика акцизного податку Угорщини, Польщі та Іспанії

Країна	Підакцизні товари	Ставки
Угорщина	Мінеральні масла, алкогольні напої, тютюнові вироби, енергетичні продукти	- енергетичні продукти (бензин свинцевий): 408,54 євро за 1 000 літрів, залежно від ціни на світовому ринку; - електроенергія: 1,07 євро за МВт-год; - алкогольні напої (етиловий спирт): 1 580,58 євро за гектолітр чистого спирту; - алкогольні напої (вино): 50,55 євро за гектолітр; - тютюнові вироби (сигарети): 86,67 євро за 1 000 штук і 24% від роздрібної ціни.
Польща	Алкоголь, тютюнові вироби, енергетичні продукти (бензин, олія, газ), легкові автомобілів, електроенергія	- алкогольні напої (етиловий спирт): 1 864,75 євро за гектолітр чистого спирту; - енергетичні продукти (бензин свинцевий): 425,17 євро за 1 000 літрів; - електроенергія: 1,17 євро за МВт-год; - тютюнові вироби (сигарети): 80,51 євро за 1 000 штук і 32,05% від роздрібної ціни. - легкові автомобілі: для автомобілів з об'ємом двигуна понад 2000 см³ ставка становить 18,6 % від бази оподаткування.
Іспанія	Вуглеводневі нафтопродукти, алкогольні напої і тютюнові вироби, енергетичні продукти	- енергетичні продукти (бензин свинцевий): 505,79 євро за 1 000 літрів; - електроенергія: 5,11 євро за МВт-год; - тютюнові вироби (сигарети): 33,5 євро за 1 000 штук і 48,5% від роздрібної ціни; - алкогольні напої (етиловий спирт): 958,94 євро за гектолітр чистого спирту.

Джерело: складено авторами на основі [3; 5]

В країнах ЄС до імпорту товарів з країн, які не є членами ЄС, застосовується такий непрямий податок як мито. При цьому, в країнах ЄС існує, як і в Україні, три види ставок мита: адвалорна; специфічна; змішана. Більшість ставок мита, у зв'язку з функціонуванням спільного ринку у ЄС, є адвалорними, оскільки вони виконують регулятивну та захисну функції, дозволяючи ефективніше збалансовувати зовнішній товарообіг без шкоди для інтересів внутрішніх виробників.

На сьогодні кожна країна-учасниця відраховує 1,4% своїх надходжень від ПДВ до спільного бюджету Європейського Союзу. Динаміка надходжень до бюджету ЄС таких податків, як ПДВ та мито з деяких країн учасниць, наведена на рис. 2-3. Враховуючи досліджені показники слід відзначити, що за 2023 р. значну частку відрахувань ПДВ до бюджету ЄС забезпечили: Португалія; Австрія; Франція. Поряд з цим, за 2023 р. найменшу частку надходжень ПДВ до бюджету формує Італія та мита – Австрія.

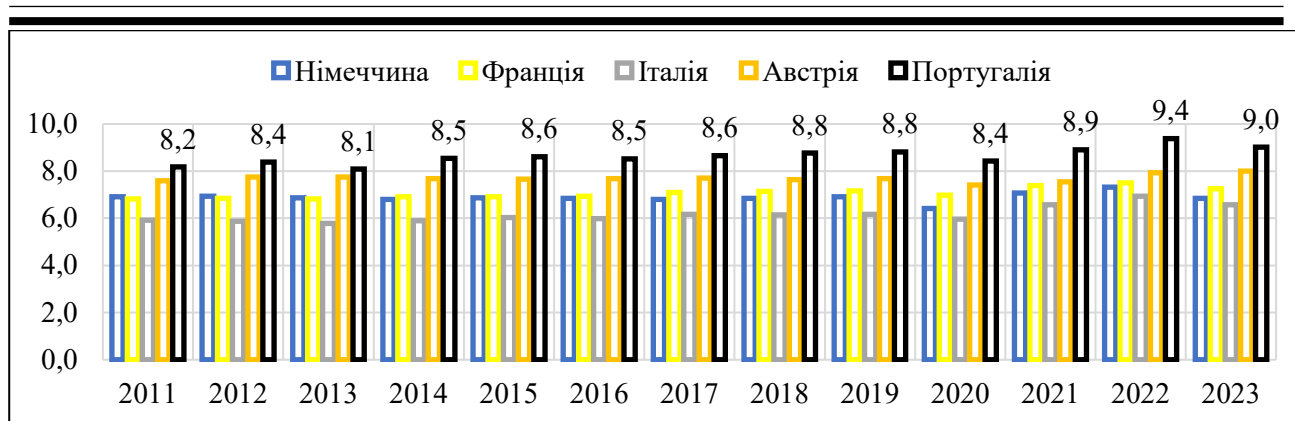


Рис. 2. Динаміка надходжень ПДВ у відсотках від ВВП до бюджету країн ЄС за 2011-2023 рр.

Джерело: [6]

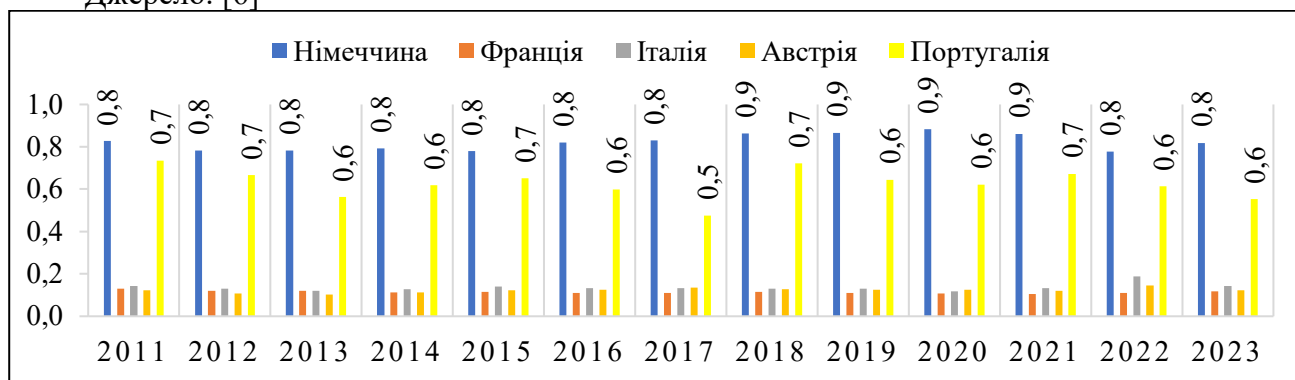


Рис. 3. Динаміка надходжень мита на імпорт без ПДВ у відсотках від ВВП до бюджету країн ЄС за 2011-2023 рр.

Джерело: [6]

Динаміка надходжень непрямих податків країн-учасниць до бюджету ЄС наведена на рис. 4.

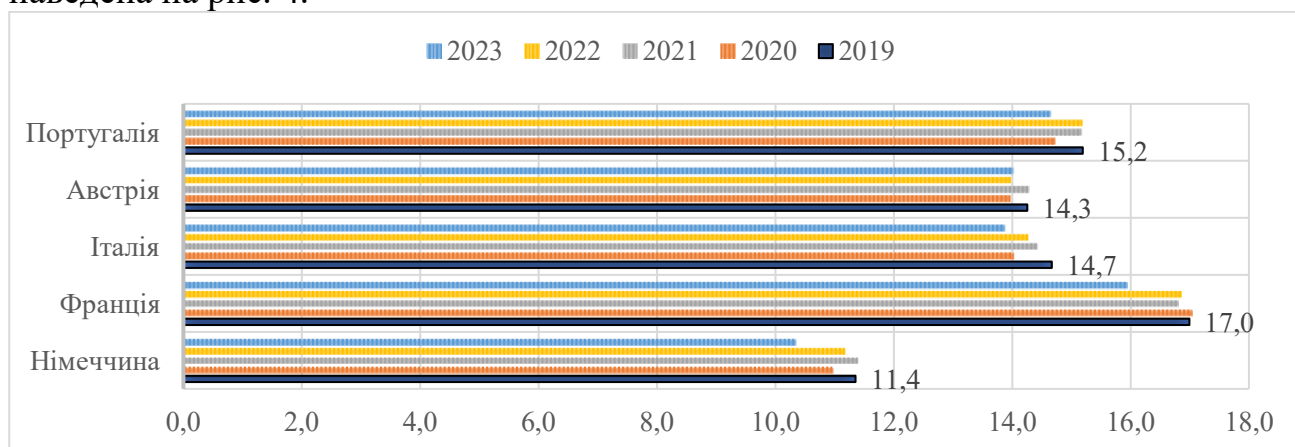


Рис. 4. Динаміка непрямих податків країн ЄС у відсотках від ВВП за 2019-2023 рр.

Джерело: складено авторами на основі [6]

Дослідження динаміки показників на рис. 4 дозволяє відзначити, що найбільша кількість непрямих податків до бюджету ЄС надходить з Франції, а найменша – з Німеччини. Означене свідчить про нерівномірний розподіл внесків від країн-членів, що може бути зумовлено різними ставками податків, рівнями

економічного розвитку, обсягами споживання, імпорту та іншими економічними показниками.

В Україні непрямі податки також відіграють важливу роль для наповнення державного бюджету. На відміну від ЄС, де існує спільна система надходжень до консолідованого бюджету, в Україні непрямі податки спрямовуються до національного бюджету та мають вагоме значення у забезпеченні державних видатків, що впливає на стан соціально-економічної безпеки. Розглянемо динаміку податкових надходжень до бюджету України за непрямыми податками у 2020-2024 рр., січень-листопад 2025 р. (рис. 5).

Дані рис. 5 дозволяють відзначити, що протягом 2024 р. відносно 2023 р.: сума акцизного податку виросла на 25,6% та в його структурі найбільше зростання має акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (42%); сума ПДВ виросла на 26,5% та в його структурі переважає ПДВ з ввезених на територію України товарів (зростання на 27,3%); ввізне мито виросло на 20,1%. Отже, впродовж 2024 р. спостерігається збільшення надходжень за непрямыми податками та дана тенденція продовжується у 2025 р., що забезпечує наповнення державного бюджету [7].

Враховуючи проведені дослідження слід відзначити, що в податковій системі України доцільно впровадити досвід ЄС щодо податків, а саме: врахувати директиви ЄС в аспекті ПДВ; встановити ставку ПДВ, яка відповідає вимогам ЄС; реформувати законодавчу базу та мито відповідно до митного законодавства ЄС; відкоригувати перелік підакцизних товарів та ставки враховуючи досвід країн ЄС; внести зміни до податкових пільг за ПДВ, акцизом, митом відповідно до директив ЄС.

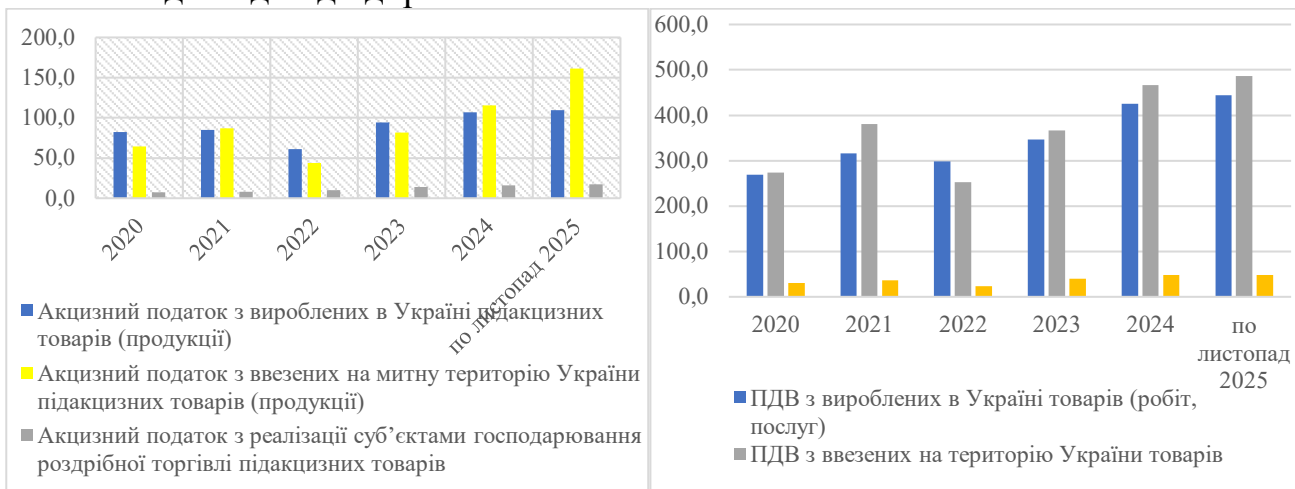


Рис. 5. Динаміка податкових надходжень в розрізі непрямих податків до Зведеного бюджету України за 2020-2024 рр., січень-листопад 2025 р., млрд грн

Джерело: складено авторами на основі [7]

Роль непрямих податків полягає у стимулюванні економічного розвитку, наповненні державного бюджету через зростання обсягів споживання товарів і послуг, забезпеченні регулювання обсягів споживання, що впливає на рівень соціальної та економічної безпеки. Також в країнах ЄС сформувалися мінімальні податкові розбіжності завдяки єдиним стандартів щодо ПДФ, акцизу, мита та

податкові надходження спрямовуються на досягнення соціально-економічних цілей, фінансування європейських проєктів. Щодо непрямих податків України, то важливим завдання є врахування досвіду країн ЄС в напрямку гармонізації податкової системи, тобто запровадження єдиних ставок щодо акцизів, ПДВ, мита, що забезпечить рівність в оподаткуванні, сприятиме економічному розвитку країни, зміцненню економічної та соціальної безпеки в епоху цифрової економіки.

Список використаних джерел

1. Податкове право країн ЄС : посібник / рец. Я. В. Лазур, Я. В. Греца. Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2021. 144 с.
2. Ohrenych Yu. O., Krasnoshchok Ya. V. Peculiarities of the tax system functioning and the role of tax authorities: domestic and international experience, reform areas. Financial Strategies of Innovative Economic Development: Proceedings Scientific Publications (Фінансові стратегії інноваційного розвитку економіки: Збірник наукових праць). Zaporizhzhia : Publishing House «Helvetica», 2025. Issue 1 (65). P. 70–77.
3. Taxation and Customs. Taxes in Europe Database v4. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/simple-search.
4. Мариненко Н. Ю., Івашко Г. А. Особливості сплати ПДВ у країнах Європейського Союзу. Соціально-економічні аспекти розвитку економіки: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. студентів і молодих учених (Тернопіль, 27-28 квіт. 2017 р.). Тернопіль : ТНТУ, 2017. С. 109–111.
5. Worldwide Tax Summaries. PwC. URL: <https://taxsummaries.pwc.com>.
6. Data on Taxation Trends. European Commission. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/economic-analysis/data-taxation-trends_en.
7. Бюджет 2025 року. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2025-770.